

ФЕНОМЕН ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЛІГИ

Формування в Україні демократії участі є одним із стратегічних напрямів розвитку нашої країни. Ступінь участі громадян та інститутів громадянського суспільства у вирішенні питань місцевого та національного значення є показником демократизації України. Досвід Всеукраїнської екологічної ліги щодо інтеграції екологічної складової в усіх сферах економіки та суспільного життя, налагодження комунікації з органами державної влади та місцевого самоврядування у розв'язанні екологічних проблем є яскравим прикладом реалізації принципів демократії в країні.

В чому секрет такого успіху та яким був шлях до нього, говоримо з головою Всеукраїнської екологічної ліги Тетяною Тимочко.

Тетяно Валентинівно, Ви вже 20 років представляєте та опікуєтесь найбільшою в Україні природоохоронною громадською організацією. Що сьогодні являє собою Ліга?

2017 рік для Всеукраїнської екологічної ліги є не тільки ювілейним, але й приводом для підведення підсумків багаторічної успішної практики формування екологічного світогляду й культури громадян України, інтеграції екологічної складової в галузеві, регіональні та національну політики, розв'язання гострих екологічних проблем, запобігання ризикам шкідливих наслідків для довкілля, життя та здоров'я людей.

Дійсно, сьогодні Всеукраїнська екологічна ліга – це найбільша мережева природоохоронна громадська організація в Україні. Наразі Ліга представлена в усіх регіонах обласними, міськими, районними, сільськими та селищними осередками, загальна кількість членів організації становить понад 17,5 тис. осіб.

ВЕЛ – потужна та дієва організація, усі активісти якої наполегливо працюють для досягнення єдиної мети – зберегти красу та унікальність

природи України для майбутніх поколінь. Кожен член організації робить свій внесок у цю добру справу. Ми розробляємо ідеї, стратегії та плани, рішуче виносимо їх на обговорення та поширюємо серед населення. ВЕЛ – це організація, яка визначає пріоритети, домагається отримання результату, здійснює громадський контроль за станом виконання завдань і спроможна нести відповідальність за свою діяльність перед народом України.

Ліга сьогодні нагадує мені велетенську снігову кулю, яка з кожним обертом стає більш потужною, об'єднує все більшу кількість людей, що хочуть і можуть змінити ставлення до природи та переконати інших берегти довкілля.

Активне приєднання до лав Всеукраїнської екологічної ліги освітян, молоді, вчених, державних службовців, в останні роки й підприємців, свідчить, що ми на правильному шляху.

Тетяно Валентинівно, що для Вас особисто значить робота у Лізі?

Насамперед, це можливість практично сприяти збереженню екосистем та природних територій від руйнування та деградації, впливати на прийняття важливих управлінських рішень, змінювати світогляд громадян у напрямі екологічно свідомого мислення. І це не просто робота. Це спосіб життя. Не тільки мій. Усвідомлення того, що тисячі людей по всій Україні думають про довкілля, працюють на захист живої природи, надихає і робить мене надзвичайно щасливою.

Насправді, у середовищі людей, які мають відношення до природоохоронної сфери, Лігу давно називають громадським міністерством захисту довкілля на відміну від Міністерства екології та природних ресурсів України – державної структури, яка за своїми повноваженнями має опікуватись збереженням живої природи.

На жаль, Мінприроди України не здатне професійно здійснювати цілісну державну екологічну політику. Призначення за політичними квотами не тільки міністрів, а й їхніх заступників без відповідної фахової підготовки призводить до того, що в уряді України слабо представлені екологічні пріоритети.

Міністерство екології не може зупинити хижацьку, руйнівну для довкілля діяльність, яка до того ж суперечить природоохоронному законодавству: вирубування лісів, добування бурштину, тотальне забруднення водойм і річок неочищеними стоками виробництва та комунального сектору, забруднення повітря шкідливими викидами промислових підприємств та енергетики, накопичення побутових і небезпечних відходів.

Як же переконати бізнес і владу в необхідності враховувати інтереси природи?

Вичерпання первинних природних ресурсів внаслідок їх хижацького видобування призведе до обмеження економічної діяльності, підвищення собівартості продукції та, як наслідок, – економічних збитків для бізнесу.

Забруднення природного середовища створює загрозу для здоров'я, а іноді й життя людей, спричинює великі витрати на охорону здоров'я, соціальні виплати та допомогу. У деяких випадках надзвичайні ситуації зумовлюють соціальну напругу.

Екосистеми, які збереглися в природному стані, є цінністю не тільки безпосередньо природного середовища, вони формують також високу якість життя людей. Жодні економічні вигоди не можуть зробити людину щасливою, якщо вона не може дихати чистим повітрям, пити чисту воду, вживати якісні продукти харчування й просто відчувати себе здоровою.

За останні три роки уряд ухвалив кілька рішень, які матимуть катастрофічні наслідки для довкілля, життя і здоров'я українців і завдадуть мільярдних збитків для національного бюджету: звільнення виробників та експортерів від сплати за тару й упаковку; заборона перевірки баластних вод кораблів, які скидають їх в акваторії морських портів України, впровадження нових умов отримання ліцензій на поводження з небезпечними відходами, які не дають змоги перевірити наявність у підприємств технічних можливостей щодо безпечної утилізації; рішення щодо планування будівництва малих ГЕС у верхів'ях Дністра...

За кожним з цих урядових рішень стоять окремий сектор економіки, інтереси українських та транснаціональних корпорацій. Звичайно, це важко перебороти.

Щодня до нас звертається багато людей з усіх регіонів України та просять допомоги у розв'язанні тієї чи іншої екологічної проблеми. Через різні обставини ми не завжди можемо змінити ситуацію на краще, але коли це вдається, то для мене позитивний результат є найбільшою нагородою. Більшість людей не знають про нашу щоденну копітку працю і бачать вже кінцевий результат – очищену річку, збережений

ліс або врятовану заповідну ділянку. Кожен член Ліги знає, заради чого він це робить, і разом ми збережемо природу України!

Чи змінювалися з часом напрями діяльності Всеукраїнської екологічної ліги і якими вони є зараз?

Діяльність Ліги завжди була спрямована на розширення участі громадськості у формуванні та реалізації державної екологічної політики, організацію громадського контролю за дотриманням природоохоронного законодавства, припинення діяльності, яка загрожує екологічній безпеці, природному середовищу та здоров'ю громадян України.

З моменту створення організації ми приділяли велику увагу формуванню національної екомережі (розширення наявних та створення нових об'єктів ПЗФ, збереження степів), вивченню впливу стану довкілля на здоров'я людей, досягненню екологічної рівноваги водних ресурсів, атмосферного повітря, стану ґрунтів, запровадженню безпечної системи поводження з відходами, інформуванню населення про стан довкілля.

У 2010 році Всеукраїнська екологічна ліга затвердила нові стратегічні пріоритети діяльності нашої організації. Зокрема, ми прагнемо:

- зміцнення суспільного партнерства для збалансованого розвитку держави та поліпшення стану довкілля в Україні;
- інтеграції екологічної складової в галузеві та регіональні політики, економіку та суспільне життя України;

ВЕЛ буде докладати особливих зусиль для подальшого посилення ролі громадськості у прийнятті рішень, що стосуються довкілля. Для цього ми сприяємо діяльності Національної екологічної ради України та громадським радам на регіональному та місцевому рівнях.

Ми залучаємо до збереження природи широкі верстви населення з різних секторів суспільства, фахівців, підприємців, освітян, студентську молодь, журналістів, усіх екологічно свідомих та патріотично налаштованих громадян.

Важливого значення ВЕЛ надає формуванню природоохоронного законодавства відповідно до європейських директив та стандартів.

Ліга сприяє реалізації моделі «зеленої» економіки, здійснює громадське лобіювання на законодавчому рівні для екологічно дружнього бізнесу, запровадження системи екологічного управління, соціальної відповідальності екологічно дружнього бізнесу.

Важливим напрямом є екологічна просвіта та освіта для збалансованого розвитку, оскільки без розуміння відповідальності кожного громадянина за стан довкілля марно сподіватися на поліпшення екологічної ситуації. Ми системно працюємо з дітьми та молоддю, сприяємо діяльності Всеукраїнської дитячої спілки «Екологічна варта», Національного молодіжного центру «Екологічні ініціативи», запровадили

Програму громадської підтримки та залучення дітей і молоді до природоохоронної роботи.

Ми підтримуємо впровадження нових освітніх моделей та наукових досліджень, включаючи розроблення та прийняття Стратегії освіти для збалансованого розвитку.

У 2017 році відновив свою роботу Інформаційно-просвітницький центр «Екологічна варта» (який працював у 1999-2013 рр. в урочищі Батилиман, м. Севастополь, та припинив діяльність після окупації Криму Російською Федерацією).

Влітку 2017 року в Центрі навчалися та відпочивали діти з Черкаської та Київської областей. Для дітей Донецької області з Великоновосілківського і Слов'янського районів та м. Слов'янська було підготовлено спеціальну програму «Діти Донеччини мандрують шляхами Тараса Шевченка».

Нові завдання для ВЕЛ потребують нових форм роботи та методів впливу, зокрема, готуємо на постійній основі оціночні документи у галузі екологічної та інших секторальних політик на національному та регіональному рівнях; розробляємо альтернативні проекти стратегічних документів з різних питань; на практиці реалізуємо нову модель наших взаємовідносин з центральними та місцевими органами влади, політичними партіями, бізнесом; проводимо масові національні та місцеві кампанії, зокрема й протестні, проти недопущення ухвалення та реалізації планів, проектів, впровадження яких не відповідає інтересам Природи та українського народу!

Пані Тетяно, яке завдання є найбільш пріоритетним сьогодні?

Пріоритети, на мою думку, зумовлені не тільки інтересами і проблемами держави або окремої спільноти, але й світовими викликами та зобов'язаннями. Головним світовим трендом сьогодні є подолання тенденцій зміни клімату на планеті. Міжнародне співтовариство визначило основні завдання на цьому шляху, ключовим з яких є перехід до збалансованого розвитку. У цьому контексті інтеграція екологічної складової є надзвичайно важливим чинником розвитку економіки, усіх сфер суспільного життя на принципово нових засадах.

Словосполучення «інтеграція екологічної політики» частіше можна почути від громадських активістів та науковців. Чому так?

Насправді в Україні питанням екологічної безпеки, охорони довкілля, збереження біорізноманіття, адаптації до змін клімату, а тим більше – екологічної політики представники влади приділяють мало уваги. Інтеграція екологічної складової до галузевих та регіональних політик поки що залишається лише у підписаних Україною міжнародних документах з питань охорони довкілля. Владні структури України значною мірою представляють інтереси бізнесу: це і народні депутати, і державні службовці різних галузевих міністерств і відомств, а також керівники регіональної влади. Тому управлінські рішення, що стосуються економічного розвитку, не враховують можливості природного середовища витримувати техногенне навантаження.

Поєднання екологічної, соціальної та економічної складових є запорукою збалансованого розвитку.

Багато років поспіль Всеукраїнська екологічна ліга разом з іншими громадськими організаціями, науковцями популяризує ідеї збалансованого розвитку, інтеграції екологічної складової на національному, галузевому та регіональному рівнях. Останні три роки осередки ВЕЛ в усіх областях України працюють над включенням питань збереження довкілля в регіональні стратегії розвитку. Експерти Всеукраїнської екологічної ліги розробляють та подають на розгляд обласних рад пропозиції, зміни та доповнення до Стратегії розвитку областей до 2020 року. Наприклад, у Черкаській області ще в 2015 році, за ініціатииви ВЕЛ, до Стратегії розвитку Черкаської області до 2020 року було включено стратегічну ціль 4 «Екологічна безпека та збереження довкілля». Нам вдалося до Стратегій ще 7 областей включити окремі розділи щодо екологічної складової. Плануємо в наступному році продовжити роботу.

Ми проводимо круглі столи в різних регіонах України із залученням керівників та працівників органів місцевого самоврядування, науковців, представників місцевих громадських організацій та бізнесу з метою актуалізації природоохоронних завдань на регіональному рівні.

Безперечно, є необхідність у прийнятті на національному рівні Стратегії збалансованого розвитку України до 2030 року, яка б відповідала Глобальним Цілям збалансованого розвитку.

Експерти ВЕЛ брали участь у розробленні проекту Стратегії сталого розвитку України до 2030 року та Національного плану дій із впровадження Стратегії. Зараз ці документи внесено на розгляд Адміністрації Президента України та Уряду.

Але ми переконані, що процес інтеграції екологічної складової, впровадження засад збалансованого розвитку можна починати і з регіонального рівня, об'єднавши зусилля місцевої влади, громадськості, бізнесу заради збереження природи, в інтересах України!

Маючи 20-річний досвід роботи у природоохоронній сфері, скажіть, чи може громадськість впливати на державну екологічну політику?

Не тільки може, а й активно впливає.

Ще у 1998 році ми розробили пропозиції до «Основних напрямів державної політики України в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки», які були затверджені 5 березня 1998 року Верховною Радою України.

Від того часу експерти ВЕЛ напрацювали і внесли десятки законопроектів, значна частина яких вже є Законами України. За нашої ініціативи ухвалено кілька постанов Кабінету Міністрів України, що стосуються екологічної безпеки, участі громадськості у прийнятті рішень.

У 2010-2012 роках ВЕЛ ініціювала проведення Міжнародного екологічного форуму «Довкілля для України», який став майданчиком вироблення спільного бачення національної екологічної політики.

За участю ВЕЛ були сформовані Концепція, Стратегія національної екологічної політики на період до 2020 року та Національний план дій з охорони навколишнього середовища на 2011-2015 рр. Роль нашої організації в ініціюванні та розробленні стратегічних документів у сфері охорони довкілля є надзвичайною, і ми пишаємося цим.

Неодноразово Всеукраїнська екологічна ліга домагалася реалізації екологічних прав українських громадян у судових засіданнях проти бізнес-структур, органів місцевого самоврядування, навіть Уряду України. Наприклад, ми отримали перемогу в суді у справі щодо незаконного скасування Кабміном постанови «Про затвердження Порядку етикетування харчових продуктів, які містять генетично модифіковані організми або вироблені з їх використанням та вводяться в обіг».

ВЕЛ провела масштабну роботу, щоб запобігти створенню сміттєзвалища в селі Стасі Диканського району (Полтавська область, 2000 рік), закрити і почати рекультивацію Ігреньського сміттєзвалища (Дніпропетровська область, 2009 рік). А потім у 2008 році ми не дозволили збудувати шкідливе підприємство з виробництва скловолокна у Сквирі (Київська область). Дуже потужною була спільна з місцевою громадою та активістами боротьба проти будівництва сталепрокатного заводу в Білій Церкві у 2009-2010 роках.

Коли в Україні у 2012 році спалахнули суперечки й розпочалися протестні акції щодо розроблення покладів сланцевого газу, нам вдалося створити національну платформу боротьби проти видобування сланцевого газу, залучивши багато інших громадських природоохоронних організацій та місцевих ініціативних груп.

Ліга завжди гостро реагує на загрози для навколишнього середовища або порушення природоохоронного законодавства. Суспільству відома наша принципова позиція щодо негативних наслідків будівництва Ташлицької, Дністровської та Канівської ГАЕС; планованого будівництва газогону по території Кримського гірсько-лісового заповідника; спроби змінити статус і забрати частину території Донецького ботанічного саду та Національного ботанічного саду НАН України імені М. М. Гришка.

Зараз ми ведемо боротьбу проти планового будівництва каскаду шести ГЕС у верхній течії Дністра, що передбачені Програмою розвитку гідроенергетики України до 2026 року, яка була розроблена Міненерго без урахування думки громадськості. Наразі обласні та районні осередки ВЕЛ продовжують здійснювати громадський контроль та протистояння руйнівному для річок України будівництву, працюють з населенням, збирають підписи.

В руках дітей – майбутнє України

Висаджено тисячі дерев, закладено близько сотні парків і скверів, десятки об'єктів природно-заповідного фонду національного та місцевого значення створено в Україні зусиллями науковців та місцевих активістів ВЕЛ.

У 2014 році Всеукраїнська екологічна ліга виступила з ініціативою

реформування природоохоронної галузі в Україні. Нами розроблено пріоритетні, напрями та першочергові завдання, які можуть змінити не тільки формальну структуру Мінприроди України, але й докорінно змінити зміст і навіть дух (ідеологію), природоохоронне відомство.

Нині важливим напрямом роботи є лобіювання Лігою бюджетного порядку розподілу екологічного податку, за яким 80% екологічних коштів зараховуються до обласних та місцевих бюджетів і реально використовуються для здійснення природоохоронних заходів відповідного регіону та населеного пункту.

Протягом 2017 року ВЕЛ порушує питання та вимагає від органів виконавчої влади оперативних та системних дій щодо впровадження в Україні Протоколу до Орхуської конвенції «Про реєстри викидів і перенесення забруднювачів» та створення в Україні Національного реєстру викидів і перенесення забруднювачів. Ліга розробила комплексні заходи щодо впровадження Протоколу РВПЗ та надала їх органам державної влади.

Які механізми залучення громадськості до прийняття рішень у сфері захисту довкілля Ви бачите?

Потрібно вдосконалювати вже діючі та створювати нові процедури й механізми, що забезпечують реальну участь громадських екологічних організацій у розробленні політик, стратегій, програм розвитку. На національному та регіональному рівнях мають функціонувати координаційні структури громадських організацій природоохоронного спрямування, зокрема, Національна екологічна рада України, громадські ради при міністерствах та відомствах, громадські ради природоохоронних організацій в областях.

Для запобігання корупції, підвищення ефективності витрат на розв'язання екологічних проблем, владні структури повинні активно залучати екологічні неурядові організації до формування природоохоронних бюджетів на національному та місцевому рівнях, до публічного обговорення змісту цих бюджетів, програм і проектів, а також до участі у виконанні заходів щодо поліпшення стану довкілля.

Громадські організації мають бути залучені на всіх етапах формування та реалізації екологічної політики. Державні установи зобов'язані брати до уваги пропозиції та висновки громадськості у процесі контролю за станом довкілля та оцінки реалізації екологічної політики в Україні.

Важливим інструментом для цього є Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості у прийнятті рішень та доступі до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, яку Україна ратифікувала в 1999 році. Організм Конвенція є міжнародним законодавчим актом, положення якого мають бути враховані в інших нормативних документах України. На жаль, так не сталося в повному обсязі, але громадські природоохоронні організації користуються Конвенцією як основним документом для реалізації своїх прав.

Не секрет, що багато громадських організацій, політичних об'єднань не витримують випробувань часом, амбіціями, статусом у суспільстві. Чи є така загроза для Ліги?

Маю надію, що для ВЕЛ немає такої загрози. Членами нашої організації є дуже різні люди за фаховою підготовкою, віком, соціальним статусом, освітою, місцем проживання. Але у нас є, так би мовити, цементуюча основа. Ми всі любимо Україну, нашу рідну землю! Нас об'єднує прагнення до чистого довкілля, миру, добробуту і процвітання для нашої країни. Саме тому у різні критичні моменти ліговці разом на передньому рубежі. Пригадую 2003 рік, коли Росія спробувала будувати дамбу на о. Тузла. Просто вночі подзвонили наші активісти з Криму і вже на ранок ми з експертами ВЕЛ підготували й оприлюднили заяву, у якій наголошували, що такі дії Росії «загрожують територіальній цілісності, незалежності України і створюють загрози для довкілля».

Активісти Ліги брали участь у революційних подіях 2004, 2013 років, прагнучи змін для України.

У 2014 році багато хто з наших близьких, друзів, колег пішов в армію, захищати Україну. Хтось приєднався до волонтерів і допомагає чим може.

Всеукраїнська екологічна ліга багато уваги приділяє питанням порушення природних екосистем у зоні воєнних дій, збору інформації про стан довкілля в Луганській та Донецькій областях. Ще у липні 2014 року ВЕЛ провела національний круглий стіл «Екологічні, соціальні та економічні наслідки воєнних дій на Сході України та шляхи їхнього подолання». Це було перше публічне зібрання представницького рівня від початку російської агресії проти України.

У засіданні взяли участь керівники міністерств і відомств, народні депутати України, представники органів місцевого самоврядування, депутати обласних рад Луганської та Донецької областей, міжнародні організації, науковці, громадські активісти. Учасники розробили пакет рекомендацій з обговорюваних питань для Уряду, Верховної Ради України, військових структур, органів місцевого самоврядування.

За ініціативи ВЕЛ у 2015 році проведено міжнародну конференцію «Перспективи відновлення Сходу України на засадах збалансованого розвитку» (м. Слов'янськ, Донецька область). Розроблено та запропоновано комплексні заходи щодо необхідного рівня безпеки життєдіяльності населення у зоні АТО та подолання екологічних наслідків війни.

У 2016-2017 роках проведено семінари для представників органів місцевого самоврядування, сільських голів щодо включення засад збалансованого розвитку, посилення екологічної складової в місцевих програмах та планах.

Я дуже часто буваю на Донбасі. За останні три роки у мене з'явилося там більше друзів, ніж за весь попередній мирний час. І я вірю, що ми здолаємо усі проблеми!

На сьогоднішній день ВЕЛ є найвпливовішою природоохоронною організацією. У чому ж секрет успіху?

Всеукраїнська екологічна ліга була створена у 1997 році. В Україні було багато інших громадських природоохоронних організацій. Одні «сиділи» на міжнародних грантах, інші – мітингували.

Команда Всеукраїнської екологічної ліги сформувалася з провідних учених, громадських активістів, депутатів різних рівнів рад, представників органів місцевого самоврядування, освітян. Нам вдалося поєднати громадську ініціативу, управлінський потенціал та наукові напрацювання. І це, я вважаю, основною, навіть унікальною, відмінністю ВЕЛ.

Ми пройшли складний та тернистий шлях налагодження взаємовідносин з владними структурами. Розробляли механізми взаємодії громадської організації і влади на національному та регіональному рівнях. Останнім часом в Україні починає формуватись екологічно дружній бізнес. Ми співпрацюємо з такими структурами в інтересах збереження довкілля.

Важливим чинником поширення наших ідей є наша потужна присутність в усіх засобах масової інформації на національному і регіональному рівнях. Сотні виступів, прес-конференцій, статей, інтерв'ю. Зараз долучились соцмережі. Журналісти по всій Україні не лише виконують свою роботу, вони підтримують наші ідеї, приєднуються до громадської роботи. Ми всі разом поширюємо екологічну інформацію, змінюємо ставлення суспільства до проблем довкілля.

Всеукраїнська екологічна ліга дякує усім, хто протягом 20 років підтримував нашу організацію, сприяв її розвитку та робив внесок у справу захисту довкілля. Ми цінуємо наших активістів, які намагаються зберегти заповідні ділянки, ліси, степи, річки й гори мальовничої України для нас і майбутніх поколінь.

За 20 років нам допомагали науковці, державні діячі, представники бізнесу та просто небайдужі громадяни. Хочу побажати нашій рідній Україні миру, процвітання та чистого довкілля!

Успіхів та наснаги усім у шляхетній справі збереження довкілля!

Інтерв'ю записала М. Чебан